

N. JUHÁSZ TAMÁS

A sci-fi filmek tudománya

Idegen (látvány)világok

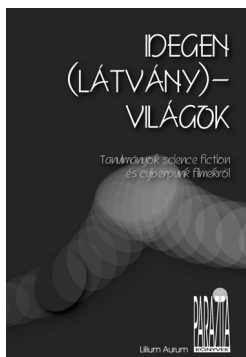
A 2008-as könyvhéten jelent meg az *Idegen (látvány)világok* című tanulmánykötet a *Parazita könyvek* sorozat harmadik darabjaként, a Lilium Aurum kiadó gondozásában. Mint azt maga az alcím is mutatja, egy gyűjteményhez van szerencsénk: *Tanulmányok science fiction és cyberpunk filmekről*, ám ez az alcím csupán sejtetni enged a mögöttes tartalmat. Ennél viszont sokkal többről van szó ebben az esetben. Maguk az alkotók ugyanis érdekes, tudományos megközelítésben értekeznek egy-egy, esetenként több filmről, s olykor ezek csupán példaként csatlakoznak a fő gondolatmenethez.

Manapság a sci-fi filmeknek és könyveknek egyaránt nagy keletje van a nézői-olvasói társadalomban, mindazok ellenére, hogy egyes magukat fontosnak tartó kritikusok ezt a műfajt kiszorították a kanonikus – felsőbbrendű – irodalomból. Sajnos, mivel sznob hozzáállásuknak köszönhetően nem ismerték fel a sci-fi potenciáljait, annak fontosságát, holott ezek az alkotások sokkalta közvetlenebbül kezelnek bizonyos problémákat, mint azt a „szépirodalom” bármikor is tehetné.

Saját megítélésem szerint ez a könyv kifejezetten a jövő iskoláinak szól – és egyetemeinek is úgyszintén –, akár tankönyvként is megállja a helyét. A lényeg, hogy megvan benne a potenciál, köszönhetően ennek a tudományos-vizuális megközelítésnek, ugyanis a mai fiatalabb korosztály sokkalta jobban épít a vizualitásra, mint az eddigiek, azonkívül egy tananyagot is könnyebb megtanulni, ha kapcsolatba tudjuk hozni valamilyen populárisabb filmmel – és az ezen belül elhangzott tudományos háttéranyaggal –, mintha csupán a pusztá tényközléssel találkozoznánk. Vegyük sorra az egyes tanulmányokat.

Az első írás Sz. Molnár Szilvia tollából származik – érdekes kifejezés, amikor ma már majdnem mindenki billentyűzeten dolgozik, szinte hozzákapcsolódva a rendszerhez –, és a *Virtuális teátrum* címet kapta. Sz. Molnár nagyon ügyesen felvezeti a kötetet azzal, hogy bemutatja a sci-fi filmek műfaját, hibáit, paradigmáit, és minden mást, ami a zsánerhez tartozik. Külön kiemelném ebből az írásból a science fiction filmekkel kapcsolatosan azt a részt, amelyben a műfaj önironikus imaginációit vitatja a szerző. Véleményem szerint ritkán találkozni mostanság hasonló stílusú írással, amely ilyen téren problematizálja ezen alkotásokat.

Kiss Gábor Zoltán *Műfaj- és ideológiakritika* című írása már egy konkrétan behatárolható korszakkal foglalkozik, a szerző a nyolc-

vanás, illetve a kilencvenes évek amerikai tudományos-fantasztikus történeteit tárgyalja. Ezen munka azonban nem csak bemutatja az akkori filmeket, hanem rámutat ezek önreflexív eljárásaira is.

Az ezt követő írás – Kiss Miklós „*Mintha beakadna Isten bakelit-lemeze*” című tanulmánya – már a tudományos fantasztkum egyik tematikájára tér ki, mégpedig az időutazásra. Megítélésem szerint veszélyes ezzel a témakörrel kapcsolatban írni, mivel – hasonlóan, mint a szerző – nagyon sokféle történethez lehet nyúlni – az összefoglalás skálája hatalmas, ugyanakkor maga a tárgykör, bár nem tűnik nehéznek, mégis az, és sok esetben ezt maguk a filmek okozzák. Ezek a produkciónak azok, amelyek sokféle módon játszanak el a múlt, illetve a jövő víziójának elgondolásaival és ezek felfejtésével – nincs két hasonló munka, mivel az alkotók általában másképpen képzelik azt el. Kiss Miklós mindezek ellenére egy könnyedén érthető munkát hozott létre, amely összefoglalja ezeknek a filmeknek a koncepcióit, és ügyesen rávilágít azokra a hatásokra, amelyek itt találhatóak, illetve egy-egy tematikai problémára és megoldásra.

Czifra Réka *Solaris – A tükröt tartó Másik* című munkája Stanislaw Lem *Solaris*ával foglalkozik, pontosabban annak adaptációival – Tarkovszkij 1972-es és Soderbergh 2002-es filmjével –, bepillantást engedve a feldolgozások eltéréseibe. Itt csupán annyit szeretnék megemlíteni, hogy készült egy korábbi orosz filmváltozat is 1968-ban.

Orcus neontüzeiben – The Blade Runner, A jövő mint sci-fi passió. Tillmann J. A. tanulmánya az android létről, pontosabban a replikáns létezésről szól. Ok illetve okozati összefüggésekről, és mindezeket belül a létezés értelméről. A kötetben található írások közül ez az egyik kedvencem, mivel a maga fesztelen stílusával egyszerűen találja az olvasó elé a filmhez kapcsolódó, és az abban található megválaszolatlan kérdéseket úgy, hogy mindezek mellett – és ezek fényében – az olvasó kap bizonyos válaszokat, ám maga a tanulmány is nyitott ilyen téren, mert elébe megy a továbbgondolhatóságnak.

Sz. Molnár Szilvia második munkája ebben a kötetben – *SOFTMOLDERN megTESTesülések* címmel – a cyberpunk filmek sajátosságaival és vizualitásával foglalkozik, igen egyszerűen, példákkal bemutatva ennek a „jelenségnek” a lényegét. Így tehát betekintheünk egyes jelenetek felépítésébe, illetve más jelenetek dekonstruktív szerkezetébe.

Sz. Molnár könnyed felvezetése után immáron beléphetünk a „Mátrixba” (a film megjelent 1999-ben) Klapcsik Sándor *Mátrixok és párhuzamos világok* című tanulmányának vezetésével. Ahogy Keserű József megjegyezte a kritikájában: ez az egyik legátfogóbb munka ebben a témában.¹ Ezzel a kijelentéssel nem is vitatkoznék, csupán azt tartom problémának, hogy túlságosan is összetett és igencsak mélyrehatóvá vált ez a munka, így aztán egyes kifejezéseivel „kirekeszti” az egyszerű olvasót abból, hogy megérthessen bizonyos, *Mátrixon* belüli eseményeket – bár gondolom, maga a szerző immár egy, a cyberpunk történeteket ismerő olvasó felé akart közelíteni. Ennek ellenére kiemelném a tanulmány negyedik fejezetét, amelyben a

1 Keserű József: *Virtuális teátrumok*, Új Szó, 2008. november 27., 10.

szerző sok mindent említ, ezúttal viszont a felhozott példák sokkalta könnyebben navigálhatóvá teszik az írását. Összegezve ezt a tanulmányt: csupán azoknak ajánlom, akik ténylegesen, komolyabban elmerültek a cyberpunk látomások vizuális olvasataiban, mivel egy laikus számára érthetlenné válhat és válik az egész.

Böhm Gábor soron következő írásában a *Star Trek* univerzum *Nem Ismert tartományába* kalauzolja el az olvasót. A szöveg első harmada bevezetés – mi is az a *Star Trek* –, a második része bemutatja a jövő képének elképzeléseit mint utópisztikus „államokat” az *Űrszeke*rekben, míg a harmadik részében a borgi lét asszimilációjával, illetve a Csillagflotta (eredetiben *Star Fleet*) feladatával, szabályaival – amit a szereplők „néhány” esetben meg is szegnek – foglalkozik. Böhm Gábornak sikerült úgy megírnia ezt a tanulmányt, hogy a nem Trekkerek – így nevezik Amerikában a *Star Trek* fanatikus rajongóit – is könnyedén megérthetik mindazt, amiről szó van ebben a munkában.

Rácz I. Péter *Erőmegmaradás* című szövege egy másik nagy francishe-zel foglalkozik. Ezúttal a *Star Wars* filmek – ebben az esetben pontosabb kifejezés lenne a könyvekkel való kapcsolat – a téma. Maga az írás – amely eredetileg előadásként hangzott el – nagyon könnyed hangvétellel közelíti meg az univerzumi „Erő” sajátosságát, a karakterek szerepét, illetve a Jedik és Sith-ek kapcsolatát az Erővel, és determináltságukat a midichlorianok miatt (a midichlorianok olyan sejt szintű „élőlények”, melyeknek köszönhetően az Erő-használók képesek például tárgyakat mozgatni stb.). Éppen ennek a felszabaldult hangvételnek köszönhető, hogy ez a tanulmány legszórakoztatóbb része, például: „a harmadik részben egy kis nigger buzi pedig egyenesen a feketék és fehérek küzdelmeként mutatja be az alkotást...”, és még sorolhatnám. Maga a közvetlenség játszva teszi érthetővé azokat a dolgokat, amelyeket magukból a filmekből – vagy könyvekből – nem érthettünk meg, azonban ebből az írásból közelebb kerülhetnek hozzánk.

Befejezésként H. Nagy Péter egy komolyabb hangvételű írása zárja a kötetet. Ám a komolyabb hangvétel csak a cím – *Adaptív Organizmusok: Az Alien és a Pitch Black darwinista olvasata* – miatt értendő. H. Nagy olyan könnyedséggel kezeli a témát, mintha nem is kritikusként lenne jelen, hanem biológusként, és olyan példákat hoz fel, amelyek segítségével bármely laikus könnyűszerrel megértheti a lényegi vonatkozásokat a darwini tanítások és a címben szereplő filmek között.

Összességében, mint azt már a kritikám elején is megemlítettem, ez a könyv kifejezetten alkalmas lenne arra, hogy akár tankönyvként is funkcionáljon. Az írások sokrétűségének és változatosságának köszönhetően bárki megtalálhatja a neki megfelelő – akár kedvenc – részét ebben a gyűjteményben. Maguk az alkotók munkáin látszik, hogy kimondottan szeretnek filmekkel – és könyvekkel – foglalkozni, ugyanakkor a tudománnyal is. Ez a szeretet, kíváncsiság és érdeklődés volt az, amelynek köszönhetően létrejött ez a kötet, s amelyet éppen ezért csak ajánlani tudok mindenkinek.